

Ferit ALİZADE

Doktora Öğrencisi, Uluslararası İlişkiler, Akdeniz Üniversitesi
ferit.ali.zade.84@gmail.com
ORCID: 205700247

Polonya Siyasetinde Avrupacılık ve Ukrayna Politikaları

Öz: Polonya'nın Avrupacılık politikaları, 1569 Lublin Birliği ve 1918 Prometheism doktrinine kadar uzanmaktadır. Devlet geleneğinden yola çıkarak Polonya, yüzyıllardır kendine özgü bir şekilde Avrupacılık politikalarını geliştirmiştir. 1930'lar dönemini ele aldığımız zaman, Polonya için Rusya'yı çevreleme politikalarına paralel sürdürülen Avrupacılık eğiliminin Intermarium siyasetiyle tekrar revaçta olduğunu görmek mümkündür. 1980'ler işçi hareketinin güçlenmesi ve egemenliğin sağlanmasıyla birlikte, Avrupacılık eğilimi yeni bir boyut kazanmış ve Avrupa Birliği'ne üyelik hedefiyle sonuçlanmıştır. Polonya, 1989'da başlatılan Avrupa Birliği ile bütünleşme politikalarının sonucu olarak, 2004'te 5. Genişleme çerçevesinde Avrupa Birliği'ne katılmıştır. Avrupa bölgesel bütünleşme süreci açısından Polonya siyaseti adına Lech Wałęsa, Aleksander Kwaśniewski, Donald Tusk ve Radosław Sikorski'nin çalışmaları azımsanmayacak derecede önemli ve etkilidir. Avrupa Birliği'ne üyelik kazanmasıyla birlikte, Polonya aktif bir şekilde Doğu Avrupa'da bütünleşme politikalarını üstlenmiş ve Avrupa Komşuluk Politikası kapsamında Doğu Ortaklığı stratejisini ileri sürmüştür. Polonya, Ukrayna dış politikasında amaç olarak Avrupacılık çizgisini desteklemekle birlikte, Ukrayna ile temasları yoğunlaştırmak ve ikili görüşmeleri sürdürmek için istikrarlı bir biçimde çalışmaktadır. Ukrayna kamuoyundaki hâkim görüşe göre, Polonya ve Litvanya, Ukrayna'nın Avrupa Birliği'ndeki temsilcileri veya bir başka deyişle 'avukatları' olarak kabul edilmektedir. Turuncu Devrim ve Euromaidan hareketi üzerinden bir değerlendirme yapılırsa, Avrupacılık vektörünü tercih edecek demokratik Ukrayna, Polonya devletinin güvenliği açısından garantör bir ülke olarak görülmektedir. Buna karşılık Polonya, gerek Ukrayna devleti gerek Ukrayna toplumu için Batı ile ilişkilerinde önemli bir müttefiktir.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Birliği, Polonya, Ukrayna, Prometheism, Avrupacılık*

İlgili makale "Araştırma ve Yayın Etiğine" uygun olarak hazırlanmıştır.

Tür: Araştırma Makalesi

Makale Gönderim/Kabul Tarihleri: 03.11.2019/31.07.2020

Kaynak Gösterim: Alizade, Ferit. 2020. "Polonya Siyasetinde Avrupacılık ve Ukrayna Politikaları"
DSJOURNAL 1 (2) (Aralık): 121-140

Ferit ALİZADE

Ph. D. Student, International Relations, Akdeniz University
ferit.ali.zade.84@gmail.com
ORCID: 205700247

Europeanism and Ukrainian Policies in Polish Politics

Abstract: The Europeanist policies of Poland date back to the 1569 Lublin Union and the 1918 Prometheism doctrine. Based on the state tradition, Poland has developed his own Europeanist policies in a unique way for centuries. If consider the period of 1930s, it is possible to see that the tendency towards Europeanism, which is maintained in parallel with the policies of containment of Russia by Poland, is in trend again with the policy of Intermarium. With the strengthening of the workers' movement and sovereignty in the 1980s, the Europeanist tendency has gained a new dimension and has resulted in the goal of membership in the European Union. Poland joined the European Union in the framework of the 5th enlargement in 2004 as a result of its integration policies with the European Union launched in 1989. The work of Lech Wałęsa, Aleksander Kwaśniewski, Donald Tusk and Radosław Sikorski for the European regional integration process is considerably important and effective. With the membership of the European Union, Poland has actively undertaken integration policies in Eastern Europe and has suggested the Eastern Partnership strategy within the scope of the European Neighborhood Policy. Poland supports the Europeanist line in Ukrainian foreign policy, but works steadily to intensify contacts with Ukraine and continue bilateral negotiations. If analyze through the Orange Revolution and the Euromaidan movement, democratic Ukraine, which will prefer the Europeanist orientation, is seen as a guarantor country for the security of the Polish state. On this basis, Poland is an important ally in the relations with the West for both the Ukrainian state and the Ukrainian society.

Keywords: *European Union, Poland, Ukraine, Prometheism, Europeanism*

The related article has been prepared in accordance with "Research and Publication Ethics".

Genre: Research Article

Article Submission/Approval Dates: 03.11.2019/31.07.2020

To Cite: Alizade, Ferit. 2020. "Polonya Siyasetinde Avrupalılık ve Ukrayna Politikaları" *DSJOURNAL* 1 (2) (December): 121-140

Polonya Siyasetinde Avrupacılık ve Ukrayna Politikaları

Orta Avrupa'nın yüksek nüfusa ve stratejik konuma sahip ülkesi Polonya, önemli bir bölgesel aktör olarak Avrupa Birliği'ne katılan eski Sovyet Bloku ülkelerinin başında yer almaktadır. Devlet sınırları olarak kuzeydoğudan Rusya (Kaliningrad Oblastı)¹ ve Litvanya, doğudan Belarus ve Ukrayna, güneyden Slovakya ve Çekya, batıdan Almanya gibi kara komşularıyla, kuzeyden ise Baltık Denizi ile çevrelenmiştir. Bir taraftan Litvanya, Belarus ve Ukrayna gibi komşularıyla ortak tarihsel birlikteliğe sahip olmasının sonucu olarak sosyal ve kültürel alanda bir etkileşim söz konusudur, diğer taraftan Çekya, Slovakya ve Macaristan gibi ülkelerle ortak süreç ve aidiyetin yanı sıra Vişegrad Dörtlüsü çatısı altında politik ve ekonomik bir bölgesel işbirliği vardır.

Litvanya ve Macaristan gibi ülkelerle Avrupalı kimliğine dayanan ve artı mezhepsel birliktelikten farklı olarak Belarus, Ukrayna, Slovakya ve Çekya gibi ülkelerle bir ayrıcalık olarak Slav kimliğine dayanan etnik ve dilsel ortaklık göz ardı edilmemelidir. Polonya'nın gerek güneydeki gerek doğudaki komşularıyla olan ortak özellikleri, Orta ve Doğu Avrupa olarak her iki bölgenin merkezinde yer almasıyla birlikte, ülkenin etkin bölgesel aktör konumunda bulunmasını sağlamaktadır.

Çalışmanın metodolojik dayanağı; tarihi ve hukuki verilerle birlikte, bilginin görelilik ve tartışmaya açıklığı çerçevesinde gözlem ve sağduyu olacaktır.

Çalışmanın amacı, Polonya'nın dış politikada Prometheism doktrini üzerinden tanımladığı Avrupacılık eğilimini açığa kavuşturmak ve Avrupacılık haritasının tamamlanması bağlamında Ukrayna'nın önemini ortaya koymaktır.

Çalışmanın iki alt başlıktan oluşmakla birlikte, Avrupacılık sınırlarının tanımlanması ve Polonya için söz konusu sınırlar bütününde Ukrayna'nın konum olarak belirlenmesi tartışmaları bakımından ilgili literatüre önemli derecede katkı sağlayacağı ön görülmektedir.

Çağdaş Avrupa Birliği Fikri ve Prometheism

19. Yüzyıl boyunca toplumsal hareketlerin sonucu olarak, 1918'de Doğu Avrupa'daki bağımsızlıkların ilan edilmesiyle Belarus, Ukrayna ve Kafkasya'da Avrupacılık eğiliminin alt dalını teşkil edecek ve Rusya'yı çevreleyecek olan Prometheism politikasının yükseldiğini görmek mümkündür. Prometheism doktrini, Polonya'da Józef Klemens Piłsudski tarafından öne sürülmüş ve Rusya'dan bağımsızlığını kazanan çevre ülkelerin² karşılıklı tanınmasıyla birlikte, kendi aralarında stratejik işbirliği eylemini içerecek olan bir stratejidir ve günümüzde Avrupa'nın şekillenmesi politikalarıyla örtüşerek bir altyapı teşkil etmektedir (Petersen 2011, 66; Bruski 2016, 298). Rusya'yı çevreleme politikaları, Varşova'daki 1926 Darbesi'nden Józef Klemens Piłsudski'nin hayatını kaybettiği 1935'e kadar Intermarium doktriniyle³ güncelliğini koruyarak devam etmiş (Piesakowski 1999, 149) ve 1939'da Sovyetler Birliği tarafından Polonya'nın doğu topraklarını⁴ istilasıyla sonuçlanmıştır (Sokolov 2008, 308).

¹ Almanca "Königsberg", 1945'te Potsdam Konferansı sonucu Sovyetler Birliği'ne bırakılmıştır.

² Finlandiya, Baltıklar, Belarus, Ukrayna, Kırım ve Kafkasya'daki yeni cumhuriyetler, 1917, 1918.

³ Finlandiya, Baltıklar, Belarus, Ukrayna, Kırım, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya ve Yugoslavya, 1926-1935.

⁴ Batı Belarus ve Batı Ukrayna, 1939.

1920’li yıllardan itibaren birçok sanayici, bankacı ve siyaset adamı, 1914’teki gibi bir felaketin geri gelmesini engelleyebilmek ve ABD’nin ekonomik, Sovyet komünizminin ise yayılcı gücüne karşı direnebilmek amacıyla Avrupa’nın yapısal bir düzenlemeye gitmesi için çağrıda bulunmuşlardır. Kont Richard Nikolaus Coudenhove-Kalergi’nin kurucu ortağı olduğu Pan-Avrupa Birliği, eğilimlerin en iyi temsil edildiği bir hareket olmuştur. Avrupacılık yönelimi, Ukrayna’da Mykhailo Hrushevsky, Rostyslav Lashchenko ve Serhii Shelukhin tarafından desteklenirken, Fransa’da Aristide Briand’ın 1930’da öncü olarak kabul edilen “Avrupa Planı” ile doruk noktasına ulaşmıştır. Avrupacılık yönelimi, liberal çevreler ve komünist olmayan Sol tarafından desteklenmiş ve 1925’teki Locarno Antlaşmaları’nı izleyen siyasi huzur bulma yolunda ve refaha kavuşmuş bir Avrupa’da azımsanmayacak uluslararası bir gücü temsil etmiştir. Kendi kimliğine sahip bir Avrupa kavramı, çok daha karmaşık hale gelen ve eski bir kavram olan Hristiyanlığın yerini almıştır (Soutou 2014, 392, 474).

Avrupa’da bütünleşme girişiminin temelleri, batıda Dünya Ekonomik Bunalımı,⁵ Adolf Hitler’in kaybedilen toprakları geri alma, komşu ülkelerdeki Alman nüfusunu tek çatı altında birleştirme ve Doğu Avrupa’yı sömürgeleştirme çağrılarına yönelik dış politika gündemi gibi olumsuz süreçlerin gölgesinde atılırken, doğuda totalitarizmin yükselişi kaydedilmiştir. 1932-1933 yıllarında Sovyetler Birliği’nin yürüttüğü kolektif üretim politikası, tarımın devletleştirme ve ortak kullanma çabalarının sonucu olarak Ukrayna, Volga, Kuzey Kafkasya ve Kazakistan’da milyonlarca vatandaşın toplu ölümüne yol açmıştır. Ukrayna’da serbest dolaşımın engellenmesiyle beraber yürütülen kolektif üretim politikası, Ukrayna’da “Holodomor” (açlıkla öldürme) ismini almıştır, zira söz konusu süreç, totaliter Josef Stalin rejiminin baskıcı siyasi kararlarının sonucu olarak değerlendirilmiştir (Ukrayna’nın Ankara Büyükelçiliği, <https://turkey.mfa.gov.ua/tr>). 1937-1938 yıllarında SSCB’nin uyguladığı Büyük Terör⁶ çerçevesinde içerisinde Beyazlar ve Bolşevikler olmakla farklı muhalif gruplardan eski zengin sınıfa ait kişiler ve aydın kesime kadar yüzbinlerce vatandaşın KGB tarafından tutuklanarak idam ve sürgün şeklinde mağduriyeti gerçekleşmiştir (Sokolov 2008, 339).

Orta ve Doğu Avrupa’da iki Dünya Savaşı arasındaki dönemde Çekoslovakya, en zengin ve en demokratik ülke olarak bilinirken özellikle batı kısmını teşkil eden Çekya, ekonomik kalkınma açısından Batı Avrupa’ya eşit olarak değerlendirilmektedir. Polonya ve Macaristan, nispeten varlıksız ülkeler olarak bilinmekle birlikte, demokrasileri Çekoslovakya’ya göre farklılık teşkil etmiştir. Baltık cumhuriyetleri Estonya, Letonya ve Litvanya, bütün olarak Orta Avrupa standartlarını karşılamışlardır. Romanya ve Bulgaristan, Doğu Avrupa’da ekonomik açıdan en kırılgan ülkeler olarak kaydedilmiştir. Polonya’nın, Yunanistan’a göre daha zengin olmasının yanı sıra ekonomik ilişkiler açısından İtalya ve İspanya ile eşit düzeyde yer alması dikkat çekmektedir (Radzyk 2010, 90). Polonya’nın Litvanya, Belarus ve Ukrayna ile ikili ilişkileriyle ilgili bir genelleme yapılırsa, 1918-1945 arasındaki zaman dilimi, bir çatışma süreci olarak nitelendirilmektedir (Burant 1993, 395).

1939’da Polonya’nın Fransa, Birleşik Krallık, Macaristan ve Çekoslovakya gibi küresel ve bölgesel aktörlerden aldığı desteğe rağmen, Nazi Almanya’sı ve SSCB tarafından ikiye bölünerek istilaya maruz kalması, İkinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesine neden olmuştur (Tsygan i Skal’ski 2005, 16-17). 1940’ta Sovyetler Birliği ile Finlandiya arasında yaşanan Kış Savaşı’nın⁷ ardından SSCB tarafından rehin alınmış Polonyalı subay ve sivillere karşı Katyn Katliamı⁸ gerçekleşmiştir (Cienciala, Lebedeva, Materski 2008, 256). 1942-1943 yıllarında

⁵ Büyük Buhran, 1929-1939.

⁶ Büyük Terör sırasında yaklaşık 700.000 SSCB vatandaşının kurşuna dizilerek infazı gerçekleşmiştir.

⁷ Kış Savaşı, Sovyetler Birliği’nin 1939’da Finlandiya’ya saldırısıyla başlamış ve 1940’ta Finlandiya’nın yenilgiyi kabul etmesi üzerine Moskova Barış Antlaşması’yla sona ermiştir.

⁸ Katyn Katliamı sırasında 22.000 Polonya vatandaşının başlarına birer kurşun sıkılmak suretiyle toplu infazı gerçekleşmiştir.

Baltık devletlerindeki Orman Kardeşliği⁹ örgütüne denk olarak Ukrayna Ayaklanma Ordusu, yeraltı partizan hareketi şeklinde faaliyet göstermiş ve bağımsızlık uğruna silahlı eylemlerde bulunmuştur. Ukrayna Ayaklanma Ordusu, Ukrayna’da ulus devletin kurulması adına birçok cephede politik engel olarak gördükleri Yahudi, Polonyalı, Rus, ‘Sovyetler’ görüşlü yerliler, komünistler, Sol görüşlü yerliler, muhafazakârlar ve demokrat Ukraynalı kesime karşı milliyetçi bir mücadeleye girişmiştir. Ukrayna milliyetçiliği, Avrupa’da ulus devletlerin inşası kapsamında ve Galiçya-Volhinya üzerinden Polonya milliyetçiliğinin ve Armia Krajowa’nın¹⁰ gelişimine paralel bir şekilde değerlendirilerek kendini ifade etmiştir. Ukrayna Ayaklanma Ordusu’nun aşırı şiddet içerikli faaliyetleri ve Ukrayna toplumundaki milliyetçi çevrelerde güç kazandığı yükseliş dönemi, Avrupa’daki benzeri milliyetçi hareketlere nazaran aslında bir istisna teşkil etmemiştir. Sonuç olarak, 1943-1944 yıllarında her iki tarafın hedefe ulaşmak adına yürüttükleri politikalar neticesinde ağırlıklı Polonyalı nüfus olmakla Volhinya Katliamı¹¹ gerçekleşmiş ve her iki toplumun tarihsel birlikteliği olumsuz yönde etkilenmiştir.

Etnik çatışmaların Ukrayna’da her ne kadar Nazi Almanya’sı tarafından teşvik edilmesine rağmen, Üçüncü Reich, Doğu Avrupa’da bağımsız veya yarı-bağımsız bir devletin kurulmasına onay vermeyerek Ukrayna’yı idari yönetim birimi şeklinde tutmayı tercih etmiştir.¹² Nazi Almanya’sının müdahalesiyle, Ukrayna Ayaklanma Ordusu’nun iki farklı cephede yer alan Sovyet Rusya’sına ve Polonya’ya karşı olan saldırgan direnişi başarısızlığa uğramıştır. Ukrayna’daki bağımsızlık mücadelesinin liderleri, etkisiz bırakılmalarının ardından SSCB, Polonya ve Nazi Almanya’sı tarafından üç farklı bakış açısı doğrultusunda eleştiri hedefine çevrilmelerine rağmen, Batı Ukrayna’da İkinci Dünya Savaşı sırasında milli görüşün simge isimleri olarak kabul görmüşlerdir (Vesely 2016, 140-146).

1945’te birkaç ay içinde zafer kazanacaklarına güvenen Josef Stalin, Franklin D. Roosevelt ve Winston Churchill, Kırım’da Avrupa’nın haritasını yeniden çizmişlerdir (Van Middelaar 2014, 181). İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Ukrayna ve Polonya’nın sınırları batıya taşınmış ve Almanya üç işgal bölgesine bölünmüştür. Kısa bir süre sonra Josef Stalin’in Sovyetler Birliği etkisini Batı Avrupa’da yayma yönünde planları olduğunun anlaşılmasıyla birlikte, Nazi tehdidi yerini komünizm tehdidine bırakmıştır. En acil ve birincil önceliğin ekonomik toparlanma olmasıyla birlikte, Batı Avrupa için güvenlik konusuyla ilgili tehditler, özellikle artık dış tehdit bir gündem maddesi oluşturmuştur (McCormick 2015, 79).

Avrupa’nın bütünleşmesi, birçok kimse için, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ve artan Sovyet totalitarizmi tehdidiyle beraber bir gereklilik olarak görülmüştür. 1946’da Birleşik Krallık Başbakanı Winston Churchill’in Zürih’te “Avrupa Birleşik Devletleri” planını öne sürmesinin ardından 1948’de Lahey’de federalist hareketler güçlü bir Avrupa’nın temellerinin atılması için çağrı yapmışlardır. 9 Mayıs 1950’de Fransa Planlama Teşkilatı Başkanı Jean Monnet’in projesinden hareketle Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman’ın tarihi beyanati ise bugün Avrupa Birliği’nin çekirdeğini oluşturmakla birlikte, Avrupa bölgesel bütünleşmesinin hukuki ve entelektüel temelini atarak Avrupa kıtasında yeni bir barış sürecini başlatmıştır (Bayram 2013, 40). Robert Schuman beyanatının ardından birçok somut olgu gerçekleşmiş ve iktisadi

⁹ Orman Kardeşliği, İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Sovyet işgaline karşı Estonya, Letonya ve Litvanya’da bir gerilla hareketi olarak faaliyet göstermiştir.

¹⁰ Armia Krajowa, İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi işgaline karşı Polonya’da bir direniş hareketi olarak faaliyet göstermiştir.

¹¹ Volhinya Katliamı sırasında 36.000-100.000 arasında insan kaybı yaşanmıştır. Ukrayna ve Polonya kaynaklarında her iki tarafa göre farklı veriler yer almaktadır. Konu ile ilgili Halyna Hordasevych’in araştırmaları, dengeleyici bakış açısından dolayı önem arz etmektedir.

¹² Nazi Almanya’sı ile ilgili ikilem teşkil eden yaklaşımlar Ukrayna milliyetçiliğindeki iç siyaseti etkilemiş ve sonuç olarak, Andriy Melnyk ve Stepan Bandera gibi liderlerin fikir ayrılığından dolayı Ukrayna Ayaklanma Ordusu bölünme yaşamıştır. Andriy Melnyk, işbirliği açısından Üçüncü Reich’ı tercih ederken Stepan Bandera, bağımsızlık mücadelesinde milli görüşün önderliğini üstlenmiştir.

bir birliğin temelleri atılmıştır ama temel amaç, bir Avrupa federal devletinin oluşturulması amacı terk edilmiştir (Mathieu 2006, 12-13).

Federalist fikirlerin belirgin eleştirisi, yazmış olduğu 1943 tarihli *A Working Peace System* kitabı ile işlevselci fikirlerin en önemli savunucusu Romanya doğumlu Britanyalı sosyal bilimci, tarihçi ve siyaset kuramcısı David Mitrany tarafından öne sürülmüştür. İşlevselcilik, devletlerin işbirliği yapmaları ve önceden belirlenmiş sınırlı işlevlere sahip devletlerarası kurumlar ve birimler oluşturmaları halinde bölgesel bütünleşmenin kendi iç dinamiklerini geliştireceği ve büyük hükümetler arası anlaşmalara gerek kalmaksızın, devletlerarası bir ilişkiler ağı sayesinde barışa ulaşabileceği fikrini savunmaktadır (McCormick 2015, 18). İşlevselcilik, ekonomik ve sosyal politikanın teknokrat yönetim şekline duyulan ortak ihtiyacın, uluslararası örgütlerin oluşturulmasına yol açtığını varsayan klasik bir bölgesel bütünleşme kuramıdır (Attina 2005, 53).

1950'den sonra Avrupa politikasında değişen talih, hangi öykünün daha çok çekicilik kazanacağını belirlemede yardımcı olmuştur. En inişli çıkışlı serüven, Bürolar Avrupa'sının olduğu bilinmektedir. Yeni düşünce çizgisinin en önemli savunucusu Almanya doğumlu Amerikalı siyaset bilimci Ernst Haas, yazmış olduğu 1958 tarihli *The Uniting of Europe* kitabında Avrupa Topluluğu'nun üye devletlerdeki politik tutumları nasıl değiştirdiğini incelemiştir. Partilerin, sendikaların ve sanayicilerin, 1952'de Kömür ve Çelik Topluluğu'na yönelik tutumlarını 1957'deki konumlarıyla karşılaştırmış ve Avrupa birleşmesinin tamamen ekonomik çıkarlarla ilgili olduğu sonucuna varmıştır. Ernst Haas'ın sözleriyle ifade edecek olursak, hareketi politikacılar, akademisyenler, şairler veya yazarlar değil, ekonominin teknisyenleri, planlamacılar, yenilikçi sanayiciler ve sendikacılar ileri götürmüştür (Van Middelaar, 2014, s.8-9). Ernst Haas'ın araştırmaları, 'egemen devletlerin arasındaki siyasal toplulukların oluşum süreçlerine dair' genellemeler yapmaya çalışmış, böylelikle Yeni İşlevselcilik kuramını ortaya çıkarmıştır. Yeni İşlevselcilik, bir alandaki bütünleşmenin ilgili diğer alanlardaki bütünleşme yönünde baskı ve siyasal destek oluşturacağını ileri süren bir kuramdır (McCormick 2015, 19). Yeni İşlevselcilik, bir bölgesel bütünleşme kuramıdır ve temel açıklayıcı hipotezi, yayılma etkisi olarak tanımlanan, bütünleşme sürecine dair önceki kararların oluşturduğu amaçlanmamış veya beklenmeyen geri dönüşümler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ernst Haas'a göre, ekonomik bütünleşmenin başlamasına yol açan genellikle jeopolitik nitelikteki gerçek nedenler görece daha az önemlidir; ancak ekonomik bütünleşme başlatıldığında, yayılma etkisi, bütünleşmenin kapsamı veya yoğunluğunun artması yönünde iki tip baskı oluşturmaktadır. Ekonomik yayılma etkisinde, sosyal gruplar mevcut kazanımlarını korumak veya geliştirmek için ekonomik bütünleşmenin daha ileriye götürülmesini talep ederler. Siyasi yayılma etkisinde ise bütünleşme, bütünleşmenin ilerlemesi lehinde tavır alan ve bu ilerlemeyi yönetme avantajına sahip uluslar-ötesi ve uluslar-üstü aktörler oluşturur. Beklentiler ve değerlerin zaman içinde bölgesel bütünleşmeye uyum sağlaması sonucunda ortaya çıkan uluslar-ötesi siyasi toplum, nihayetinde merkezi bir bölgesel yönetim için gerekli meşruiyeti elde eder (Akay 2005, 438-439).

Yayılma etkisi kavramı, Leon Lindberg tarafından geliştirilmiştir ve devletlerin siyasi alanda işbirliğine gitmesinin, diğer alanlarda işbirliği yapmaları yönünde bir baskıya neden olması halidir. Ekonomik açıdan bakılırsa, ticaret ve yatırım bağları bir sektördeki bütünleşmeyi teşvik edecek, süreci yönlendirecek işlevsel hükümetler-arası örgütlenmelerin kurulmasını gerektirecek ve ulusal hükümet kurumlarının güçlerinin azalmasının önünü açacaktır. Yeni İşlevselcilik kuramı çerçevesinde birimlerin güçleri ve kapsamı genişledikçe siyasal aktörlerin bağlılıkları yeni bir merkeze doğru dönecek ve söz konusu yeni merkezin kurumları daha fazla yetki talebinde bulunacaktır (McCormick 2015, 19). Ekonomik bütünleşme, tanımlanması ne olursa olsun, politik amaçlara dayanabilir ve politikanın sonuçlarını sıklıkla ortaya çıkarır. Siyasi bütünleşme, çeşitli ulusal ortamlardaki siyasal aktörlerin bağlılıklarını,

beklentilerini ve siyasi faaliyetlerini kurumların önceden var olan ulusal devletler üzerinde yargı yetkisine sahip olan veya söz konusu yargı yetkisini talep eden yeni bir merkeze kaydırılmasına ikna edildiği süreci kapsamaktadır (Haas 2004, 12, 16).

David Mitrany'nin uluslararası örgütlerin kuruluşuna ön ayak olan teknik görevlerin işlevselci mantığı, politikanın önemini dikkate almamıştır. Yeni İşlevselcilik kuramcılarını siyasi iradeyi yeniden merkeze koymaktadır. İşlevselci düşüncenin yeni ön takısı, esasen birleşik politikanın nasıl bütünleşme süreçlerine etki edeceğini kabullenmek için eklenmiştir. Ernst Haas, bütünleşmenin gerçekleşmesi için ekonomi, tarım, sağlık, çevre, telekomünikasyon, bilimsel alan, eğitim veya herhangi bir alanda uzman olursa olsun, böyle amaçları takip etmenin çıkarına olduğunun politik bağlantısı olan seçkinler tarafından anlaşılması gerektiğini ifade etmiştir (Viotti ve Kauppi, 2016, s.139). Yeni İşlevselciliğin 1950'ler ve 1960'larda Batı Avrupa'nın dışında diğer bölgelere uygulanabilirliği belirsiz kalmakla birlikte, evrensel bir teori olmak için sınırlı bir potansiyele sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bir bölge olarak boyut, tarihsel bağlam ve üyeler arasındaki ekonomik gelişmenin ve büyümenin düzeyi açısından yeni işlevselci süreçlerin gelişimi için ilk aşamada ancak Batı Avrupa uygun olabilmıştır (Griffiths, Roach, Solomon 2011, 94).

Bölgesel bütünleşme süreci olarak, Avrupa Birliği'nin şekillenmesi dört farklı seviye ve aşamalara uzanmaktadır. En düşük aşaması, ülkelerin birbirlerine karşı vergilerini düşürdükleri Serbest Ticaret Bölgesi dönemidir (1959-1968). Bir aşama üstü, ülkelerin birbirlerine karşı vergi uygulamadıkları, ticaret politikalarında yetkilerinin üst kurumlara devredilmesini desteklediği ve diğer tüm ülkelere karşı ortak bir tarife belirledikleri Gümrük Birliği dönemidir (1968-1976). Bir sonraki aşama, iş dünyası dâhil hiçbir engel içermeyen Ortak Pazar dönemidir (1977-1992). Bölgesel bütünleşmenin en üst seviyesi, ortak bir para birimi ve federal bir yapısı olan Ekonomik ve Parasal Birlik aşamasıdır (1993). Michael G. Roskin ve Nicholas O. Berry'e göre, yapıdaki sağlıklı işleyiş istikrarlı bir şekilde sürecek olursa Avrupa Birliği, nihai olarak federal bir yapıya dönüşebilir (Roskin ve Berry 2014, 345).

Avrupa bölgesel bütünleşme süreci dört farklı gelişme dönemine ayrılır: Birinci dönem, 1950'lerin sonu – 1970'lerin ortalarını kapsayarak ekonomik kalkınmaya tanıklık etmekte birlikte, Avrupa Birliği tarihinin 'altın çağı' olarak kabul edilmektedir. İkinci dönem, 1970'lerin ortaları – 1980'lerin ortalarını kapsayarak ekonomik büyümenin yavaşlaması, işsizlik ve enflasyon oranlarının artışıyla birlikte 'Eurosklerose' dönemi olarak karakterize edilmektedir. 1980'lerin ortaları – 1992'ye kadar olan zaman dilimini kapsayan üçüncü dönem, ekonomik geri kazanımın yanı sıra daha derin bütünleşme hedeflerinin yükselmesi ve yasal çerçeve hazırlanarak 1986'da Avrupa Tek Senedi Antlaşması'nın (SEA) imzalanmasıyla tarihe geçmiştir. 1992'de imzalanan Maastricht Antlaşması'yla başlatılan ve son adım olan Ekonomik ve Parasal Birlik girişimlerini gerçekleştirme istikametindeki bir süreci kapsayan dördüncü dönemde, ek olarak Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası ayağıyla birlikte Adalet ve İçişlerinde İşbirliği gibi Avrupa Birliği'nin 'üç temel direği' oluşturularak yapısal yenilikler sağlanmıştır (Tsygankov vd. 2008, 238-239). 1995'te Avrupa Birliği'nin kapsamı 15'e ulaşmıştır: Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg (orijinal "altı"); (1973) Danimarka,¹³ İrlanda ve Birleşik Krallık; (1981) Yunanistan; (1986) Portekiz ve İspanya; (1995) Avusturya, Finlandiya ve İsveç (Kegley ve Blanton 2015, 172).

1955'te Doğu Avrupa'da SSCB başta olmakla Arnavutluk, Bulgaristan, Çekoslovakya, Doğu Almanya, Macaristan, Polonya ve Romanya'nın bir araya geldiği Varşova Paktı kurulmuştur. Bütünleşmiş siyasal sayesinde, Varşova Paktı özgür ve eşit ortakların samimi bir ittifakı

¹³ Grönland, 1979'da Danimarka tarafından öz yönetim hakkı tanınmasının ardından 1982'de Avrupa Topluluğu'nu terk etmek üzere bir referandum düzenlemiş ve 1985'te resmi olarak Avrupa Topluluğu'ndan ayrılmıştır.

olmamakla birlikte, üyelerden hiçbirinin ordusu bağımsız hareket etme kapasitesine sahip olmamıştır. Olumsuz değerlendirmelerin yanı sıra standart silah ve müşterek eğitimde açık bir avantajın bulunduğu, ulusal onurların yüceltildiği ve Batı Almanya'nın NATO'ya katılmasına güçlü bir karşılık verildiği kaydedilmiştir (Davies 2011, 1170).

İktisadi kalkınmada etkileyici olarak değerlendirilen hızlı küreselleşme politikalarını, siyasal olarak bölünmüş bir Avrupa'nın sona ermesi takip etmiş ve söz konusu küreselleşme sürecine Güney ile Doğu çevrelerindeki otoriter diktatörlüklerin çöküşü eşlik etmiştir. 1970'lerin ortaları Orta ve Doğu Avrupa için bir dönüm noktası teşkil etmesinin yanı sıra Batı Avrupa'nın ilerleyişi komünizmi zayıflatmıştır. Çoğulcu, çok partili demokrasiyi ve Avrupa Topluluğu üyeliğini benimseyen 'Avrokomünizm' yaklaşımı, Batılı komünizmi uygulamada sona erdirmiş ve hızlı bir sosyal demokratlaşma eğilimine, ardından lider komünist partilerin erimesine yol açmıştır. Orta ve Doğu Avrupa, 1973'ten sonra derinleşen ekonomik krizlere sürüklenmiştir. SSCB ve uydusu olan devletler, 1970'ler ve 1980'lerin yapısal krizleri sırasında yeni teknolojinin gereklerine ayak uydurmakta zorlanmış, büyümeleri ciddi ölçüde yavaşlamış ve hatta duraksamıştır. Enflasyon rakamlarının yükselmesi, ülkelerin borçlanması ve rejimin erozyona uğraması, zamanla sistemin geçici meşruiyetini zayıflatmıştır (Berend 2015, 364).

Polonya, 1944'ten 1989'a kadar Komünist iktidarlar tarafından yönetilmiştir. Komünizm döneminde yapılan değişikliklerle birlikte Polonya, bir egemenliğe sahip olmayışının yanı sıra uluslararası arenada tanınmıştır. 45 yıllık Komünizm döneminde Polonya'nın dış ve iç politikalarına ilişkin tüm önemli kararlar SSCB tarafından alınmıştır. 1956, 1968, 1970, 1976 ve 1980 yıllarındaki toplumsal ayaklanmaların yol açtığı değişikliklere rağmen, Polonya, totaliter bir yönetim şeklinde varlığını sürdürmüştür. Totaliter baskının kapsamı ve karakteri, 1950'lerin ortasına kadar süren Stalinist rejim süresinde daha yoğun bir şekilde kendini ifade etmiştir. Politik baskıdan özgür bırakılmayışının yanı sıra 1980'lerde Lech Wałęsa'nın önderliğindeki Dayanışma hareketi, siyasi sahneye çıkmayı başarmıştır. Sonuç olarak, 1981'den itibaren Varşova'nın uyguladığı sıkıyönetim yasasına rağmen, 'disiplin güçlerinin' tersane, fabrika, çelikhane ve kömür madenlerinde uyguladığı şiddetle birlikte, Komünistlerin Polonya'daki iktidarı zamanla sarsılmıştır (Institute of National Remembrance).

Ukrayna'da, İkinci Dünya Savaşı sırasındaki Reichskommissar Erich Koch dönemi, ardından 1944'te Komünist Polonya ile SSCB arasında imzalanan Nüfus Mübadelesi Anlaşması ve arkasından 1946-1947 yıllarında meydana gelen kıtlık dönemi sonucunda sosyal ve ekonomik açıdan oldukça ağır bir süreç yaşanmıştır (Denysyuk, Trofymovych ta Kalyayev 2008, 255). 1947'de Polonya'da Ukrayna Ayaklanma Ordusu ile mücadele kapsamında Wisła Operasyonu düzenlenmiş ve Ukraynalı nüfusa yönelik Polonya'nın kuzeybatıda edindiği yeni illerine zor koşullar altında bir sürgün gerçekleşmiştir. Wisła Operasyonu, 1990'da Polonya Senatosu tarafından kınanmış ve toplu tahliye sonucu verilen zararı telafi etmek için alınan önlemleri beyan eden bir Deklarasyon tertip edilmiştir (Nowak 2014, 205).

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Ukrayna, aynı zamanda SSCB'de hüküm süren Stalinist rejimin merkezci, Ruslaştırma ve Kilise'nin bertaraf politikalarına maruz kalmıştır. Nikita Krushchev ve yerelde Petro Shelest döneminde Ukrayna, liberalleşme ve âdem-i merkeziyetçilik sürecine tanıklık etmiştir. Ukrayna milliyetçiliği ve Yahudi siyasal hareketi gibi yaklaşımlara karşı kampanyalar zayıflamış, Ukrayna'nın yönetici Parti ve hükümet pozisyonlarında temsili artırılmıştır. Leonid Brezhnev ve yerelde Volodymyr Shcherbytsky döneminde Moskova'nın merkezci ve Ruslaştırma politikaları yeniden ele alınmıştır. Merkezci politikalar, 1965-1966 yıllarındaki gibi 1972'de Ukraynalı muhaliflerin tutuklanması dalgalarıyla sonuçlanmıştır. 1976'da Mykola Rudenko'nun önderliğinde Ukrayna Helsinki Grubu olarak amacı 1975'te 33 Avrupa ülkesi, ABD ve Kanada tarafından imzalanan Helsinki Nihai Senedi üzerine insan hakları hükümlerinin uygulamasını izlemek olan Ukrayna İnsan Hakları Komitesi kurulmuştur (Lytvyn 2005, 259). Totalitarizm döneminde Ukrayna'daki

muhalefetin sergilemiş olduğu insan hakları mücadelesinin 1989'a kadar devam etmekle birlikte, aynı zamanda Polonya'daki toplumsal hareketlerle zamanlama açısından paralellik teşkil ettiğini görmek mümkündür.

Polonya Siyasetinde Avrupacılık ve Ukrayna

Zbigniew Brzezinski, 1990'lardaki çalışmalarında Doğu Avrupa'daki dönüşümlerin ardından Polonya için bir "bölgesel lider" vizyonu çizmekle birlikte, tarihte Jagielloński İmparatorluğu'nun etki alanı Çekya, Slovakya ve Macaristan'ı içeren Vişegrad Bölgesi ve Ukrayna, Belarus ve Baltık ülkelerini kapsayan Lehistan-Litvanya Birliği düşünüldüğünde, Polonya'nın tarihsel geleneği, coğrafi konumu ve ABD ile mevcut bağları sebebiyle bölgesel lider olabileceği görüşünü savunmuştur. Polonya'nın jeopolitik konumu için Norman Davies "Avrupa'nın Kalbi" ve "Tanrının Oyun Alanı" tabirlerini kullanmıştır (Bayır 2014, 294-295).

Hagen Schulze'ye göre, 1918'de Doğu Avrupa'nın büyük imparatorluklarından doğmuş uluslar, çoğu zaman 'bitmeyen bir zulmün kurbanı' ve yeterince büyük azınlıklara hükmeden ulusal çoğunluklar olarak değerlendirilmektedir. Vladimir Lenin'in Sovyetler Birliği'ndeki rejimini takiben, 1922'de Benito Mussolini'nin İtalya'da iktidarı ele geçirmesinin ardından, 1923'te Bulgaristan ve İspanya, 1925'te Arnavutluk, 1926'da Polonya, Portekiz ve Litvanya, 1929'da Yugoslavya ve 1930'da Romanya'da birbirini izleyen otoriter devrimler gerçekleşmiştir. 1933'te Adolf Hitler'in Almanya'da iktidarı ele geçirmesini, aynı yıl Avusturya'da Engelbert Dollfuss rejiminin kurulması izlemiş, 1934'te Estonya ve Letonya'da, 1936'da İspanya ve Yunanistan'da diktatörlükler takip etmiştir. 1939'da 28 Avrupa devletinin sadece 11'de demokratik bir hükümet kaydedilmiştir (Schulze 2005, 272-281).

23 Ağustos 1939'da Alman-Sovyet Saldırmazlık Paktı'nın imzalanmasından bir hafta sonra, 1 Eylül 1939'da batıdan İkinci Polonya Cumhuriyeti'ne karşı işgal harekâtı başlamış ve 6 Ekim 1939'da istila operasyonu tamamlanmıştır. Polonya'nın, Nazi Almanya'sı için Doğu'yla bir bağlantı ve bir emek kaynağı¹⁴ olarak görüldüğü kaydedilmiştir. 17 Eylül 1939'da doğudan Sovyetler Birliği'nin Polonya'ya karşı başlattığı istila eyleminin (Tsygan i Skal'ski 2005, 112) sonucu olarak, Doğu Polonya'nın Kızıl Ordu tarafından işgal edilen bölgesindeki 1939-1941 yılları arasında uygulanan şiddet olayları Polonya toplumunun sosyo-psikolojik açıdan durumunu oldukça zorlaştırmıştır. Nazi Almanya'sı ve Sovyetler Birliği'nin Çekoslovakya ve Polonya'dan kopardıkları parçaları ilhak etmesiyle endişeye kapılan Batı Avrupa ülkeleri, başlangıçta kendi devletlerinin bütünlüğünün korunacağı ve egemenliklerinin yeniden sağlanacağı güvencesini almaya çalışmışlardır (Mazower 2015, 201-227).

İkinci Dünya Savaşı'nın sonlanmasıyla Polonya, 1952'de resmi olarak "Halk Cumhuriyeti" şeklinde ortaya çıkmıştır. Colin Barker'in araştırmalarına göre, bir zamanlar yıpranmış ve büyük ölçüde tarıma dayalı bir ülke olan Polonya, 1970'lerin sonuna gelindiğinde, dünyanın onuncu sanayi gücü konumunda ve aynı zamanda dünyanın en büyük sekizinci askeri bütçesinin sahibi olarak kaydedilmiştir. Devlet tarafından yürütülen hızlı kalkınma hamlesi, büyük fabrikalar ve sanayi kentleri yaratmıştır. İşçi sınıfı en kalabalık sınıf haline gelmiştir ve işçilerin büyük bir çoğunluğunu köylerden göç eden kesim değil, eğitilmiş ve kültürel açıdan daha gelişmiş "ikinci kuşak" temsil etmiştir. 1956, 1970 ve 1976'da yöneticilerine karşı pek çok önemli dava deneyimi yaşamış olan işçi sınıfı, Temmuz 1980 ile Aralık 1981 arasında, savaş sonrası dünyanın en yetkin işçi hareketini oluşturmuşlardır (Barker 2017, 228).

20. Yüzyılın büyük bir kısmında Doğu Avrupa'nın kaderi Sovyetler Birliği'nin eylemlerine yakından bağlı olmuştur. Mikhail Gorbachov 1985'te göreve gelip, glasnost (açıklık-şeffaflık) ve perestrojka (yeniden yapılanma) politikalarının damgasını vurduğu bir değişim sürecini

¹⁴ Almanca "Herrenvolk" (üstün halk) için bir "Arbeitsreich" (işçi devleti) şeklinde kullanılmaktadır.

beyan ettiği zaman, aynı zamanda yeni bir dönemin başlangıcı sağlanmıştır. Değişimler, zamanla Sovyet Komünist Partisi'nin gücünü aşındırmış ve sosyalist devlet ekonomisinin ortadan kalkmasına zemin hazırlamıştır. Doğu Avrupa'da değişimleri körükleyen unsurlardan biri olan Polonya işçi sendikası Dayanışma,¹⁵ 1980'de Gdansk Lenin Tersanesi'ndeki işçilerin bir dizi grevlerine önyak olmakla birlikte, dünyadaki en büyük bağımsız işçi sendikası olmuştur. Dayanışma hareketinin talepleri arasında Komünist Parti'den bağımsız serbest ticaret birlikleri ve parti üyeliğine değil, vasıflarına göre yönetici personelin seçilmesi yer almıştır. Uluslararası baskı ve işçi hareketinin kararlılığı sonunda Polonya'da serbest seçimler ve büyük çaplı ekonomik reformlar dâhil önemli değişimlerin gerçekleşmesi sağlanmıştır (Kloby 2005, 403-404).

1989 Şubat-Nisan ayları arasında siyasal otoritelerle geniş katılımlı bir muhalefet çevresinin temsilcileri arasında süren Yuvarlak Masa Pazarlıkları; parlamento seçimlerinin serbestleştirilmesi, Dayanışma hareketinin meşrulaştırılması ve radikal iktisadi reformlar konularında uzlaşmayla sonuçlanmıştır. 4 Haziran 1989'da siyasal otoritelerin hedeflemediği ve muhalefetin beklemediği bir anda Dayanışma hareketinin parlamento seçimlerinde gösterişli zaferi, 1989 Eylül ayında başını Katolik Tadeusz Mazowiecki'nin çektiği komünist olmayan bir hükümetin kuruluşuyla tamamlanmıştır. Dayanışma hareketinin desteklediği adayların parlamento seçimlerini kazanmasının ardından 1990'da Lech Wałęsa cumhurbaşkanı görevini üstlenmiştir (Kowalik 2013, 303).

Avrupa coğrafyası söz konusu olduğunda Avrupalılaşıma ve Avrupacılık şeklinde iki akım karşımıza çıkmaktadır. Polonya açısından Avrupalılaşıma, Batı'dan bakışla özellikle toplumsal dönüşümlere vurgu yapan sosyolojik bir değerlendirmenin ifadesidir. Avrupacılık ise, Avrupa merkezli siyasal mücadelenin bir parçası olarak iç siyaset odaklı bakışı temsil etmektedir. Avrupacılık denildiğinde siyasi uygulamalara ilişkin olarak "Avrupa merkezli siyaset yapma" anlaşılmaktadır. Doğu Bloğu politikalarının sonlanmasıyla birlikte, Batı'ya yönelik "Avrupa'ya Dönüş" olarak tanımlanan yeni siyaset, Polonya'da Batı ile kurumsal bağların kurulması önceliğine dayanmıştır. 1989 sonrası Polonya'nın Avrupa Birliği'ne üyeliği hedefiyle somutlaşan Avrupacılık algılaması, "toplumsal refah ve aidiyeti Avrupa'da arama" anlamında ifade edilmektedir (Bayır 2013, 93-99).

Norman Davies'e göre, Avrupa'da iki kişi kendini giderek yükselen gelişimlerin merkezinde bulmuştur; reforma tabi tutulamayacak konuların peşinde olan reformcu Mikhail Gorbachov ve bütünleştirilemeyecek olanı bütünleştirmeye çalışan yeni Avrupa Komisyonu Başkanı Jacques Delors hakkında karşıtları her ikisinin gerçeklik duygusundan yoksun olduğu düşüncesinde ortak olmuşlardır. Fransa'nın eski Maliye Bakanı olan Jacques Delors'un 1985-1989 ve 1989-1992 yılları arasındaki iki dönem süren görevi, amacın kuramdan gerçekliğe dönüşmesini görmesine yeterli olmuştur. AET içinde ticaret ve dolaşımın önündeki engelleri kaldıran ayrıntılı bir program olan Avrupa Tek Senedi, 1985'te sunulduğu ve üye ülkelerce 1986'da kabul edildiği şekliyle içerdiği 282 maddede 1992 sonu itibarıyla 320 milyon tüketiciden oluşan birleşik bir pazarı ortaya çıkartacak tek tip önlemlerin uzun bir listesini tespit ederek topluluğa kazandırmıştır. Avrupa Tek Senedi kapsamında iç sınırların kaldırılması, serbest rekabet, tüketici haklarının standardizasyonu, yaşam standartlarının eşitlenmesi, mesleki niteliklerin karşılıklı olarak tanınması, KDV ve diğer dolaylı vergilerin uyumlu hale getirilmesi ile televizyon, radyo ve iletişim araçlarına ilişkin önlemler öngörülmüş ve Topluluk tarafından karşılık bulmuştur (Davies 2011, 1185-1186).

Mikhail Gorbachov'un Sovyetler Birliği'nde iktidara gelmesini takiben Doğu-Batı arasında yaşanan yumuşamanın bir parçası olarak, 16 Eylül 1988'de diplomatik ilişkilerin kurulmasının ardından, Avrupa Topluluğu ve Polonya 19 Eylül 1989'da bir Ticaret ve Ekonomik İşbirliği

¹⁵ Lehçe "Solidarność", 1980.

Anlaşması imzalamıştır. Bunun öncesinde, 1989 Paris Zirvesi'nde G7 ülkeleri, Orta ve Doğu Avrupa'da hızla uygulamaya konulan ekonomik ve siyasi reformlara destek olmak amacıyla, Polonya ve Macaristan'a yönelik bir yardım programı başlatmak üzerinde anlaşmışlardır. 1989'da Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, topluluğun fon sağladığı özel girişimciliğin gelişmesini ve serbest piyasa ekonomilerinin kurulmasını teşvik etmek amaçlı bir teknik yardım programı olan PHARE programının (Polonya ve Macaristan: Ekonominin Yeniden Yapılanmasına Destek Programı)¹⁶ başlatılmasını onaylamıştır (Magone 2005, 254). PHARE programı, aynı zamanda Polonya'da demokratikleşmeyi desteklemiş ve özellikle sivil topluma, hükümet dışı kuruluşlara, kamu yönetiminde şeffaflığın sağlanması, bağımsız medyanın gelişimi, azınlık hakları ve fırsat eşitliğine vurgu yapmıştır. Polonya'nın faydalandığı katılım öncesi bir diğer mali yardım araçlarından olan ISPA,¹⁷ aday ülkelerin Avrupa Birliği'nin çevre ve ulaşım alanındaki yasal düzenlemelerine uyum sağlamaları ve söz konusu alanlardaki yatırımların desteklenmesi amacıyla geliştirilmiştir. Bir başka mali yardım aracı olan SAPARD,¹⁸ aday ülkelerde tarımsal ve kırsal gelişime katkı sağlamayı, söz konusu sektörlerde Avrupa Birliği müktesebatının uygulanmasını ve sorunlara çözüm bulmayı amaçlayan program olmakla birlikte, Polonya'nın bölge ülkelerine nazaran en fazla yararlandığı bir program olmuştur. 1989 sonrasında Polonya siyasetinde yer alan büyük siyasal partilerin Avrupa yaklaşımlarına baktığımız zaman hemen tamamının Polonya'nın Avrupa Birliği'ne üyelik konusunda hemfikir olduklarını görmek mümkündür (Bayır 2013, 101-102).

David Harvey'e göre, eski Sovyetler Birliği ve Orta Avrupa ülkeleri arasında neo-liberal "şok terapisi" yöntemine teslim olan bazı örneklerde ağır kayıplar yaşanmıştır. 1990'larda Rusya ve Ukrayna'da kişi başı gelir yılda %3,5 düşmüş, nüfusun büyük bir kesimi yoksullaşmış ve bunun sonucu olarak erkek nüfusun ömür beklentisi 5 yıl azalmıştır. IMF'nin tavsiyelerine uymayan ve Maliye Bakanı Leszek Balcerowicz'in adını aldığı 1989-1992 yılları arasındaki Balcerowicz Planı'nın başarılı olduğu Polonya, belirgin şekilde bir gelişme göstermiştir (Harvey 2015, 163).

16 Aralık 1991'de Avrupa Topluluğu ve Polonya arasında Ortaklık Antlaşması imzalanmış ve 1 Şubat 1994'te onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Ortaklık Antlaşması'nın onaylanması beklenirken, Brüksel ve Varşova 1 Mart 1992'de ekonomi ve ticarete ilişkin diğer bir deyişle ürünlerin, hizmetlerin ve sermayenin dolaşımındaki liberalleşmeye yönelik koşulları kapsayan bir Geçici Anlaşma belgesini uygulamada gerçekleştirmişlerdir. 8 Nisan 1994'te Polonya hükümeti, Avrupa Birliği'ne üyelik için resmi başvuruda bulunmuş ve süreci hızlandırmak adına yoğun diplomatik çaba sarf etmiştir. Buna paralel olarak Avrupa Birliği, kuruluş değerlerini benimsemiş olan tüm yeni üye devletler için başvurulara açık olduğunu beyan etmiş ve Kopenhag Kriterleri'ni açıklamıştır (Dakhno 2007, 9; Van Middelaar 2014, 329). 8 Ağustos 1996'da Polonya hükümeti, Avrupa Birliği ile bütünleşme politikalarında programlama ve koordinasyon işlerinden sorumlu bir Avrupa Entegrasyon Komitesi'ni tesis etmiştir. 22 Mayıs 1997'de Polonya Parlamentosu tarafından "Bütünleşme için Ulusal Strateji" Kararının kabul edilmesiyle birlikte, Polonya, resmi olarak Avrupa Birliği ile bütünleşme niyetini ortaya koymuştur. 12-13 Aralık 1997'de yapılan Lüksemburg Zirvesi'ndeki Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi, Lüksemburg Grubu olarak bilinen altı ülkeyle (Polonya, Çekya,

¹⁶ PHARE, çevre koruma, altyapı, nükleer güvenlik, eğitim ve mesleki eğitim ile özel sektörün gelişimi gibi alanlarda Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine teknik mali yardım amaçlı, Avrupa Birliği fonlarıyla desteklenen bir programdır.

¹⁷ İngilizce "Instrument for Structural Policy for Pre-Accession" şeklinde kullanılmaktadır.

¹⁸ İngilizce "Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development" şeklinde kullanılmaktadır.

Macaristan, Estonya, Slovenya ve Kıbrıs) ilgili uyumluluk sonuçlarını tartışmasının¹⁹ ardından, 30 Mart 1998’de katılım görüşmeleri başlatılmıştır (Dakhno 2007, 10).

16 Nisan 2003’te Atina’da katılım için imza töreninin gerçekleşmesiyle birlikte, 7-8 Haziran 2003’te Polonya’da katılım öncesi bir referandum düzenlenmiştir. Referandum sonuçlarına göre, Polonya’nın Avrupa Birliği’ne üyelik kazanması için %77.45 ‘evet’ ve %22.55 oranla ‘hayır’ oyu kaydedilmiştir. Avrupa Birliği’ne üye ve aday devletler tarafından Katılım Anlaşmalarının onaylanması sonucunda, 1 Mayıs 2004’te Lüksemburg Grubu altında Polonya, Çekya, Macaristan, Estonya, Slovenya, Kıbrıs ve Helsinki Grubu altında Litvanya, Letonya, Slovakya ve Malta üyelik kazanmış ve 5. Genişleme gerçekleşmiştir (Duda 2017, 131-145).

Polonya’daki ulusal koordinasyon işlevlerinin önemi açısından bir değerlendirme yapılırsa, ilk başlarda koordinasyon birimi Bakanlar Kurulu Ofisinde oluşturulmuş, 1992’de Avrupa Entegrasyonu ve Dış Destek için Hükümetin Tam Yetkili Temsilcisi Ofisi kurulmuştur. Polonya’da koordinasyon yapılarının güçlendirilmesi 1994 sonrası yasal ve kurumsal uyarlanmanın ivme kazanması bakımından gerekli olmuştur. 1996’da post-komünist koalisyon, Avrupa politikası oluşumunu Dışişleri Bakanlığının görev alanından ayırmaya karar vermiştir. Bakanlar Kurulu bünyesindeki, Avrupa konularında bütün hükümetin eşgüdümünde olanak verecek bir oluşum olan Avrupa Entegrasyon Komitesi, Avrupa bölgesel bütünleşmesinin stratejik yönleriyle ilgilenen başlıca bakanlıklardan ve kamu kurumlarından gelen bakan vekilleriyle donanım kazanmıştır. Örgütsel anlamda, Kabine ofisinin bir parçası olan Avrupa Entegrasyonu ve Dış Destek için Hükümetin Tam Yetkili Temsilcisi Ofisi yapılarının kullanılmasına karar verilmiştir. Ofis yapıları, Avrupa Entegrasyon Komitesi’nin daimi sekreterliği haline gelmiştir. Avrupa Ofisi, Avrupa Entegrasyon Komitesi’ne gerekli lojistik, analitik ve örgütsel destek sağlayan bir ofis olarak ve kuruluşundan 2004’e kadar Ortaklık Antlaşması’nın uygulanmasını eşgüdümleyen temel aktör görevini üstlenmiştir (Michoński 2010, 223-224).

2004-2019 yılları arasındaki dönemde Polonya, dış politikada pragmatik davranmaya çalışmış, ancak zamanla Avrupa Birliği ve ABD arasında tercih yapmak durumunda kalmış ve içinden çıkılması zor ikilemler yaşayabilmiştir. Resmi politika düzeyinde bir değerlendirme yapılırsa, her iki eğilimin birbirinden farklı konularda gündeme geldikleri ve birbirini tamamlar nitelikte oldukları savunulmaktadır. Avrupa Birliği içinde özellikle anayasa ve ortak güvenlik ve savunma politikası konularında Polonya’nın takındığı tutum ve ABD’ye olan yakınlığı, “Truva Atı” olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur (Bayır 2013, 95-96).

Polonya’nın Avrupa Birliği’ne katılım görüşmeleri, Sol görüşlü hükümet olan Demokratik Sol İttifak tarafından tamamlanmıştır. Demokratik Sol İttifak, en başından beri Avrupa Birliği’ne üyelik politikalarını savunmuş ve 2005’e kadar iktidarını korumuştur. 2005-2007 yılları arasındaki dönemde hükümet, muhafazakâr Hukuk ve Adalet Partisi ile birlikte Avrupa şüpheciliği ile bilinen Polonya Aileleri Ligi ve Kendini Savunma Partisi tarafından temsil edilmiştir. 2007-2015 yılları arasındaki dönemde Vatandaş Platformu ve Polonya Köylü Partisi, parlamentodaki çoğunluğu elinde bulundurarak hükümet görevini birlikte üstlenmişlerdir. 2015-2019 yılları arasındaki dönemde Hukuk ve Adalet Partisi, tek başına iktidarı elinde bulundurmakla birlikte, 2019 Polonya Genel Seçimlerini tekrar kazanmıştır.

Polonya’nın Avrupacılık siyasetindeki ana isimlerden biri olan Donald Tusk, 2007-2014 yılları arasındaki dönemde Polonya Başbakanı olarak görev yapmış, 2014-2019 yılları arasındaki dönemde Avrupa Konseyi Başkanlığı görevini üstlenmiştir. Donald Tusk kabinesinde yer alan Dışişleri Bakanı Radosław Sikorski, politikalarında ulus-üstü kurumları güçlendirmek için

¹⁹ 10-11 Aralık 1999’da yapılan Helsinki Zirvesi’ndeki Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi, Helsinki Grubu olarak bilinen diğer altı ülkeyle (Bulgaristan, Litvanya, Letonya, Romanya, Slovakya ve Malta) ilgili uyumluluk sonuçlarını incelemiş ve katılım görüşmelerinin başlatılmasını uygun bulmuştur.

çalışırken, Avrupa bölgesel bütünleşme sürecinde derinleştirme ihtiyacına dikkat çekmiştir. 2007-2015 yılları arasındaki dönemde Polonya hükümetinin vizyonu, Avrupa bölgesel bütünleşme politikalarındaki siyasi birliği geliştirmek olmuştur ve söz konusu süreçte Radosław Sikorski'nin emeği karşılığını almıştır. 2015 sonrası Polonya'nın Avrupa politikalarını ele aldığımız zaman, devlet makamlarının Almanya ile tarihsel ve jeopolitik nedenlerden dolayı işbirliğinde zorlandığını, bunun yerine Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikasında bir diğer önemli aktör olan Birleşik Krallık ile yaklaştığını ve söz konusu dış politika konseptinin 2016'dan itibaren BREXIT süreciyle birlikte çıkmaza girdiğini gözlemlemek mümkündür. Polonya'nın Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikasına mevcut bir başka katkısı Rusya karşıtlığından yola çıkarak, Ukrayna politikalarının güçlenmesiyle bağlıdır (Jaskulski 2017, 155-168).

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Polonya ve Ukrayna arasında kimi zaman hâkim olan aşırı milliyetçi görüşlerin yer almasına rağmen, Jerzy Giedroyc, Jacek Kuroń, Bohdan Osadchuk, Jurij Ławrinenko ve Iwan Kozzeliweç gibi entelektüellerin samimi bir ortamda başlatmış olduğu barış süreci, her iki halk tarafından karşılık bularak olumlu bir şekilde sonuçlanmıştır (Senych 2010, 238). 2 Aralık 1991'de Polonya, Ukrayna'nın uluslararası hukuk çerçevesinde bağımsızlığını tanıyan ilk devlet olmuştur. 4 Ocak 1992'de iki devlet arasında diplomatik ilişkiler kurulmuş, 18 Mayıs 1992'de devletlerarası Polonya-Ukrayna Komşuluk, Dostane İlişkiler ve İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır (Cziomer 2008, 415).

Avrupa Birliği'ne üyelik öncesi 1992-2004 yılları arasında gelişen Polonya-Ukrayna ikili ilişkileri, bir süreç olarak üç döneme ayrılabilir:

- 1992-1993 dönemi: temaların kurulması, Ukrayna'nın Polonya siyasal elitlerine 'açılması', ilk çift taraflı belgelerin imzalanması, işbirliği için potansiyel fırsatların karşılıklı araştırılması;
- 1993-1999 dönemi: yasal çerçevenin geliştirilmesi, ikili ilişkilerin stratejik ortaklık düzeyine taşınması;
- 1999-2004 dönemi: Polonya'nın NATO'ya katılması ve Avrupa Birliği'ne üyelik kazanmasıyla birlikte, Varşova'nın, Ukrayna'nın uluslararası arenadaki en önemli ortaklarından birine çevrilmesi;

Avrupa Birliği'ne üyelik kazanmasıyla birlikte, Polonya, Ukrayna'nın Avrupa Birliği ile bütünleşme hedeflerinin uygulanması ve özellikle Avrupa Birliği-Ukrayna işbirliğinin pratik ölçümü konusunda Ukrayna'nın aktif ve tutarlı bir ortağı olarak etkin bölgesel aktör politikalarını üstlenmiştir (Posol'stvo Ukrayiny v Respublitsi Pol'shcha).

Beata Molo'ya göre, Polonya'nın Ukrayna'ya yönelik dış politikasının genel hedefi, söz konusu ülkenin uzun vadede istikrarlı ve demokratik olması, yüksek yaşam standartlarına sahip olması ve Polonya ile iyi ilişkilerini sürdürmesini sağlamak için çaba harcamaktır. Polonya, 2000 yılının ortalarından itibaren, Ukrayna dış politikasında amaç olarak Batı merkezli çizgiyi desteklemekle birlikte, Ukrayna ile temasları yoğunlaştırmak ve ikili görüşmeleri sürdürmek için istikrarlı bir biçimde çalışmaktadır. Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecinde Polonya Cumhurbaşkanı Aleksander Kwaśniewski'nin (1995-2005) söylem ve eylem açısından çalışmaları azımsanmayacak derecede önemli ve etkilidir. Ukrayna Cumhurbaşkanı Leonid Kuchma (1994-2005), Polonya Cumhurbaşkanı Aleksander Kwaśniewski için Ukrayna'nın Batı'daki 'ana avukatı' olarak görüldüğünü ifade etmiştir (Molo 2015, 149). Aleksander Kwaśniewski'nin siyasi görüşleri, kişisel yaklaşımı ve mücadelesi dışında genel olarak bir değerlendirme yapılırsa, Ukrayna kamuoyundaki hâkim görüşe göre, Polonya ve Litvanya, Ukrayna'nın Avrupa Birliği'ndeki temsilcileri veya bir diğer deyişle 'avukatları' olarak kabul edilmektedir.

Ukrayna tarafının, ortaklarının kendi içlerinde güvenilirliğini onaylayacağını umarak, özellikle Batı ülkeleri ve kurumlarıyla çok taraflı ilişkilerde Polonya'nın Ukrayna'yı desteklemeye devam ettiği bir ortamda iki ülke arasındaki stratejik ortaklık, geçmişle olan olumsuz sınavını atlatarak Varşova tarafından ortak projeler ve girişimlerin somut içeriği ile doldurulmaya çalışılmaktadır. Resmi devletlerarası ilişkilerden ekonomi, kültür ve topluma kadar, Polonya ve Ukrayna'nın ortak bir yanı olmakla birlikte, her iki ülkenin ikili ilişkilerinin doğasını etkileyen ve etkilemeye devam eden olumlu bir geçmişi vardır. Her iki ülkenin kabul ettiği ve sergilediği stratejik ortaklığın yanı sıra Avrupa veya uluslararası arenada yaşanan gelişmelerin ikili ilişkilerin gelişmesi üzerinde önemli bir etkisi olmuştur.

2004'te Polonya'nın Avrupa Birliği'ne katılımı, Ukrayna'da Turuncu Devrim ile ilgili olaylar, Polonya makamlarının eylem sürecinde yer alması ve Polonya toplumunun desteği, iki ülke arasındaki ikili ilişkilerde yeni bir açılım sağlamıştır. Agnieszka Latosińska'ya göre, her iki ülkenin uluslararası alanda artan önemi, ikili işbirliğinin güçlendirilmesini önemli ölçüde etkilemiştir. 2007'de Ukrayna'da, iç politikadaki demokratikleşme ve Avrupa ile bütünleşme sürecini güçlendirmek adına Kyiv'e yönelik etkili eylemler için koşulların önceki yıllara nazaran kısmen yoksunlaştığı ve bulanıklaştığı kaydedilmiştir. Eylemlerin yetersiz kalması, Ukrayna'daki karmaşık siyasi durumun yanı sıra aynı zamanda Polonya'nın içişleri nedeniyle (iktidar koalisyonunun çöküşü, Sejm ve Senato'ya seçim kampanyası, yeni bir hükümet oluşturma süreci) meydana gelmiştir. Bununla birlikte, 2007'deki Polonya-Ukrayna ilişkilerinin iyi olduğu düşünülebilir ve özellikle cumhurbaşkanlığı düzeyinde hükümet temasları nispeten sık görülmüş, ortak Polonya-Ukrayna tarihi ile ilgili önemli bir anlaşmazlığın olmadığı kaydedilmiştir.

21 Ekim 2007'de Polonya'daki yapılan parlamento seçimlerinin bir sonucu olarak, hükümet Donald Tusk başkanlığında değişiklik yapmış ve Radosław Sikorski yeni dışişleri bakanı olmuştur. Polonya'yı Ukrayna ile birleştiren özel ilişkiler, Radosław Sikorski'nin 7 Mayıs 2008'de Polonya dış politikasındaki beş önceliği açıkladığı ve Ukrayna'yı öncelikler içerisinde birinci sırada değerlendirdiği dışişleri programına ayrıcalıklı olarak yansımıştır. Ukrayna'nın Polonya dış politikasındaki önemi, Radosław Sikorski'nin 13 Şubat 2009'da açıkladığı öncelikler içerisinde yerini koruyarak tekrar teyit edilmiştir. Polonya Dışişleri Bakanı Radosław Sikorski, Ukrayna'nın Batı dünyası kurumlarıyla bütünleşmesinin, Polonya'nın Batı'yla olan ilişkilerinin iyileşmesine katkıda bulunmakla birlikte, Polonya'nın öncelikle güvenlik açısından ülke çıkarlarına hizmet ettiği görüşünde hareket etmiştir.

Ukrayna'daki 2010 cumhurbaşkanlığı seçiminin ardından yaşanan politik olumsuzlukların etkisiyle Radosław Sikorski'nin 16 Mart 2011'deki açıklamasında Ukrayna'nın Polonya dış politikasındaki öneminin azaldığı kaydedilmiştir. 2011'in ortalarında Ukrayna'daki politik durum, ülkede demokratikleşme sürecinin yanı sıra Batı dünyasının kurumlarıyla bütünleşme konusundaki isteklerin büyük ölçüde zayıfladığını açıkça göstermiştir. Buna rağmen, 2012'de Polonya Bakanlar Kurulu, Ukrayna ile ikili ilişkilerin önemini tekrar vurgulayarak Polonya diplomasinin güncel istikametlerini belirten bir belge, "2012-2016 yılları arasında Polonya Dış Politikasının Öncelikleri" programını kabul etmiştir. Polonya siyasetinde söz konusu strateji, aynı zamanda Ukrayna için geçerliliğini korumakla birlikte, sürekli gelişen uluslararası çevreye ve dünya sahnesindeki yeni zorluklara cevap niteliğinde değerlendirilmiştir. Kararlı, bağımsız ve tam demokratik Ukrayna, Polonya devletinin güvenliği açısından garantör bir ülke olarak görülmektedir. Buna karşılık Polonya, gerek Ukrayna devleti gerek Ukrayna toplumu için Batı ile ilişkilerinde önemli bir mütteftir. 2013 yılının başlarında, Polonya'nın doğu komşusu Ukrayna'ya olan ilgisinin açıkça düştüğü görülmesine rağmen, yılın sonuna doğru durum, Ukrayna'daki olaylarla ilgili olarak kökten değişmiştir. Polonya hükümetinin Euromaidan hareketindeki olaylara ve Ukrayna makamlarının görüşmelerdeki dönüşümlerine yönelik tutumu, Doğu Ortaklığı kapsamındaki girişim ve işbirliği dâhil olmakla birlikte,

2007’de başlatılan dış politikasının sonucu olarak kabul edilmektedir (Latosińska 2016, 113-126).

2007 ve 2011 Polonya Genel Seçimlerinin sonuçlarına göre, Avrupacılık çizgisiyle bilinen Sivil Platform Partisi, hükümeti kurma yetkisine sahip olmasıyla birlikte, Atlantikçi çizgisi ve güvenlikçi politikalarıyla bilinen Merkez Sağ “Prawo i Sprawiedliwość”²⁰ Partisi, güçlü bir ana muhalefet konumunda hareket etmiştir. 2015’te “Prawo i Sprawiedliwość” Partisi’nin iktidarı oluşturmasının ardından, ikili ilişkilerdeki ilerlemenin yanı sıra Ukrayna siyasi sınıfının tarihsel konulara yaklaşımı, Varşova açısından Polonya-Ukrayna ilişkileri için yüksek önem arz etmekle birlikte, belirleyici düzeyde dikkate alınmaya başlamıştır. Ukrayna’da genel olarak milliyetçi mücadele hareketinin 1943’te Volhinya’daki Polonyalı nüfusa karşı işlediği katliam suçunu anmakta bir sorun yaşanmaktadır. Volhinya olaylarının 70. Yıldönümüyle ilgili olarak, 20 Haziran 2013’te Senato ve 12 Temmuz 2013’ta Sejm, Volhinya olaylarını ‘soykırımın belirtilerini taşıyan etnik temizlik’ olarak nitelendirirken, Ukrayna ile uzlaşma ihtiyacının altını çizmiştir. Resmi düzenlemelere paralel olarak, 11 Temmuz tarihinde Polonya başkenti Varşova’da ve 14 Temmuz tarihinde Ukrayna’nın Lutsk kentinde Volhinya olaylarının 70. Yıldönümüyle ilgili Polonya Cumhurbaşkanı Bronisław Komorowski’nin (2010-2015) katılımıyla anma törenleri düzenlenmiştir. Polonyalı akademisyen ve dış politika uzmanı Ryszard Zięba’ya göre, İkinci Dünya Savaşı sırasında Volhinya ve Doğu Galiçya’daki olaylarının 70. Yıldönümüyle ilgili iki ülkede düzenlenen anma törenleri, Polonya-Ukrayna uzlaşmasının inşası için bir temel oluşturmaktadır (Molo 2015, 150).

Avrupa, 20. Yüzyılın ilk yarısını derin ekonomik bunalımlar, paralel olarak iç ve dış savaşlar, şiddetin doğal sonucu olan köklü siyasal sarsıntılar ve büyük istikrarsızlıklar geçirmiştir. Birleşik Avrupa fikrine dayanan Avrupa Projesi’nin kurumsal adresi konumundaki Avrupa Birliği, ortak Avrupa hafızası yaklaşımını somutlaştırma anlamına gelen çeşitli adımlar atmaktadır. Aday ülkelerin, geçmişteki suçları kabul etmeleri, “Avrupa’ya giriş bileti” almanın adeta fiili koşulu haline gelmiştir. Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde Polonya, uzun yıllar suskun kaldıktan sonra, 2004’te Cumhurbaşkanı Aleksander Kwaśniewski’nin tutumu ve çabaları sonucu Polonya Yahudilerinin İkinci Dünya Savaşı sırasında ‘yaşadıkları acıları ve Polonya’nın söz konusu acılardaki sorumluluğu’ resmen tanınmıştır. Demokratik bir siyasal kültür zemininde yeni bir başlangıç arayışının ifadesi olan geçmişle hesaplaşmanın temel hedefleri arasında toplumsal barışı yeniden tesis etmek yer almaktadır. Ortak hatırlama kültürüne dayalı bir Avrupa hafıza mekânının inşası, birçokları tarafından Avrupa’nın siyasal bütünleşmesinin ön koşulu olarak görülmektedir (Sancar 2016, 69-72, 155-161).

Polonya’da çok sayıda azınlık ve etnik topluluğun yer almasıyla birlikte, ülke nüfusunun %93.72’si kendisini etnik Polonyalı olarak tanımlamıştır. Resmi sonuçlar, nüfusun etnik bileşimi bakımından Polonya’nın homojen bir ülke olduğunu göstermektedir. Polonya ve Ukrayna arasındaki ikili ilişkilerde ciddi bir kurumsallaşmanın yanı sıra toplumsal etkileşim, ulusal ve etnik azınlıklar göz ardı edilmemelidir. 2001 ve 2002 resmi etnik nüfus dağılımı verilerine göre, Polonya’da 30.957 Ukraynalı (Rykała 2017, 83) azınlık ve Ukrayna’da 144.100 Polonyalı (Derzhavnyy Komitet Statystyky Ukrainy) azınlık kayıtlara geçmiş ancak 2011 resmi etnik nüfus sayımı verilerine göre, Polonya’daki Ukraynalı azınlık sayısında 48.000’e yükselerek artış kaydedilmiştir (Atasoy vd. 2017, 15).

Polonya-Sovyet sınırı, Polonyalılar ve Ukraynalılar arasındaki ilişkileri engellemede etkili olmuş ve sınır bölgelerinin çok kültürlü karakterine zarar vermiş, her iki toplumda komünist rejimleri tarafından azınlıklara yönelik asimilasyon politikaları uygulanmıştır. Demokratik Polonya ile yeni bağımsız komşuları arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilerde ve sınırlarla ayrılmış ulusal azınlıklar arasında olumlu anlamda büyük değişiklikler meydana gelmiştir. İkili

²⁰ Lehçe özgün adı ile “Hukuk ve Adalet” anlamına gelmektedir.

ilişkilerde “köprü” olarak görülen azınlıklar açısından bir değerlendirme yapılırsa, Polonya’nın doğu komşularıyla uluslararası ilişkiler, idari işbirliği ve kişiler arası ilişkiler düzeyinde sürdürülen bağları, gerek sınırın doğusundaki Polonyalı azınlık gerek batısındaki Ukraynalı, Belarussu ve Litvan azınlıklar tarafından şekillenmektedir (Barwiński, Wendt ve Aliaskarov 2017, 523-524).

Sonuç

Polonya ve Ukrayna arasındaki sosyo-kültürel etkileşimin yanı sıra kurumsal mekanizmaların faaliyetleri kapsamında bir değerlendirme yapılırsa; Polonya ve Ukrayna arasındaki ilişkiler, özellikle 2010’dan itibaren aktif bir şekilde cumhurbaşkanlığı düzeyinde, hükümetler arası düzeyde, Parlamento düzeyinde, Dışişleri Bakanlığı ve Milli Güvenlik kurumları düzeyinde yıllık oturumlar ve görüşmeler üzerinden yürütülmektedir (Posol’stvo Ukrayiny v Respublitsi Pol’shcha).

Prometheism açısından bir değerlendirme yapılırsa, çevreleme politikasının ikili ilişkilerde ciddi ölçüde yükselmesiyle birlikte, Polonya-Ukrayna ilişkilerinin, Avrupa bölgesel bütünleşmesi ve Avrupa Birliği haritasının tamamlanması açısından oldukça önem arz ettiği söylenebilir.

Doğu Avrupa’daki yaygın siyasi algıya göre Avrupa Birliği, Rusya’nın “nüfuz alanı” içerisinde nitelendirdiği Belarus, Ukrayna, Moldova, Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan ile akdettiği Doğu Ortaklığı politikasını jeopolitik girişim bağlamında ortaya koymuştur. Doğu Ortaklığı, Polonya Dışişleri Bakanı Radosław Sikorski’nin teklifi ve İsveç Dışişleri Bakanı Carl Bildt’in desteğiyle 26 Mayıs 2008’de Brüksel’deki Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi’nde akdedilmiştir (Chekalenko 2011, 253). Doğu Ortaklığı stratejisiyle dış politikada Prometheism yaklaşımını pekiştirmekle birlikte, gerek bölgedeki istikrarın sağlanması gerek bölge ülkeleriyle daha etkili siyasi ve ticari bütünleşme ve bölgesel enerji güvenliğinin sağlanması hedeflenmektedir. Ukrayna, Moldova ve Gürcistan enerji piyasasının Avrupa Birliği ile tam şekilde bütünleşmesi ve Avrupa Birliği’nin ilgili mevzuatına uyumunu içeren kapsamlı bir bağlayıcı siyasal düzenleme yapmak Doğu Ortaklığının hedefleri arasında yer almaktadır.

Avrupa Birliği ile Ukrayna, Moldova ve Gürcistan arasında Derinleştirilmiş ve Kapsamlı Serbest Ticaret Bölgesi içerikli Ortaklık Antlaşması’nın imzalanması ve ardından vize serbestisinin uygulanmasıyla birlikte, bütünleşme sürecinin hukuki açıdan üye olmaksızın ifade edilebilir şekli kaydedilmiştir. Belarus, Ermenistan ve Azerbaycan üzerinden bir değerlendirme yapılırsa, Prometheism yaklaşımının tamamlanmadığını görmek mümkündür ve söz konusu konumundan yola çıkarak gelecek bütünleşme politikalarında bir jeopolitik meydan okuma oluşturabileceği olgusu güncelliğini kaybetmiş değildir.

Kaynakça

- 1932-33 yıllarında Ukrayna’da Holodomor, Ukrayna’nın Ankara Büyükelçiliği, Erişim: 15.05.2019, <https://turkey.mfa.gov.ua/tr/embassy/3625-holodomor>
- Akay, Hale. 2005. “Yeni İşlevselcilik”, *Avrupa Birliği Ansiklopedisi*, 2. Cilt, derleyen Desmond Dinan. Çeviri, Hale Akay İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Atasoy, Emin, Jan A. Wendt, Abdullah Soykan ve Jaras G. Berdenov. 2017. “Coğrafya Perspektifinden Polonya Cumhuriyeti.” İçinde *Sosyal Bilimler Işığında Polonya Cumhuriyeti*, derleyen Atasoy, Emin ve Jan A. Wendt, 3-39. Çeviri, Erkan Yılmaz, İstanbul: Beta.
- Attina, Fulvio. 2005. “İşlevselcilik”, *Avrupa Birliği Ansiklopedisi*, 2. Cilt, Dinan, Desmond (ed.), Çeviri: Hale Akay, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Barker, Colin. 2017. “Polonya 1980-1981: Kendi Kendini Sınırlayan Devrim” İçinde *Devrim Provaları: Fransa 1968, Şili 1972, Portekiz 1974, İran 1979, Polonya 1981*, derleyen Colin Barker. Çeviri: Umut Haskan, İrem Yılmaz, 228-295, İstanbul: Yordam Kitap.
- Barwiński, Marek, Wendt, Jan A. ve Aliaskarov, Duman. 2017. “Polonya’daki Azınlıklar Açısından Polonya’nın Ukrayna, Belarus ve Litvanya ile Uluslararası İlişkileri.” İçinde *Sosyal Bilimler Işığında Polonya Cumhuriyeti*, derleyen Emin Atasoy ve Jan A. Wendt. Çeviri: Erkan Yılmaz, 523-545, İstanbul: Beta.
- Bayır, Özgün Erler. 2013. *Polonya Dış Politikasında Atlantikçilik-Avrupacılık İkilemi*, İstanbul: Derin Yayınları.
- Bayır, Özgün Erler. 2014. “Doğu Avrupa Ortamında Polonya’nın Dış Politikası.” İçinde *Dış Politika: Karşılaştırmalı Bir Bakış*, derleyen Faruk Sönmezoglu ve Özgün Erler Bayır, 293-339, İstanbul: Der Yayınları.
- Bayram, Mehmet Hanifi. 2013. *Avrupa Birliği Hukuku Dersleri*, Ankara: Seçkin.
- Berend, Ivan T. 2015. *20. Yüzyıl Avrupa İktisat Tarihi*, Çeviri: Serpil Çağlayan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Brief History of Poland: 1939-1989, Institute of National Remembrance, Erişim: 26.05.2019, <http://ipn.gov.pl/en/brief-history-of-poland/1,Brief-history.html>
- Bruski, Jan Jacek. 2016. *Between Prometheism and Realpolitik: Poland and Soviet Ukraine, 1921-1926*, Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Burant, Stephen R. 1993. “International Relations in a Regional Context, Poland and its Eastern Neighbours: Lithuania, Belarus, Ukraine”, *Europe-Asia Studies*, 45 (3): 395-418.
- Chekalenko, Lyudmyla. 2011. *Zovnishnya Polityka Ukrayiny*, Kyiv: Kondor.
- Cienfiala, Anna M., Lebedeva, Natalia S. and Materski, Wojciech. 2008. *Katyn: A Crime Without Punishment*, London: Yale University Press.

- Cziomer, Erhard. 2008. “Pozycja Polski w Międzynarodowych Stosunkach Politycznych.” İçinde *Międzynarodowe Stosunki Polityczne*, derleyen Erhard Cziomer, 405-417, Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM.
- Dakhno, Ivan. 2007. *Pravo Yevropeys'koho Soyuzu: Anhlo-Ukrayins'ko-Rosiy's'kyy Hlosariy*, Kyiv: Tsentri Uchbovoyi Literatury.
- Davies, Norman. 2011. *Avrupa Tarihi*. Çeviri: Elif Topçugil, Kudret Emiroğlu, Suat Kaya, Burcu Çığman, Ankara: İmge Kitabevi.
- Denysyuk, Mariya, Trofymovych, Volodymyr ta Kalyayev, Anatoliy. 2008. “Ukrayins'ko-Pol's'kyy Konflikt v Roky Druhoyi Svitovoyi Viyny u Spohadakh”, *Naukovi Zapysky: Seriya “Istorychni Nauky”*, Vyp. 12, 247-263.
- Duda, Renata. 2017. “Poland’s Way to the European Union.” İçinde *The EU Effect: Perspectives on the EU from the Central and South-Eastern Europe*, Aziz Tuncer ve Hakan Demir, 123-151, Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Griffiths, Martin, Roach, Steven C. ve Solomon, M. Scott. 2011. *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, Çeviri: CESRAN, Ankara: Nobel.
- Haas, Ernst B. 2004. *The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces, 1950-1957*, Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press.
- Harvey, David. 2015. *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*, Çeviri: Aylin Onacak, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Jaskulski, Adam. 2017. “Poland in the European Union Foreign Policy (2004-2014): Troublemaker or Facilitator.” İçinde *The EU Effect: Perspectives on the EU from the Central and South-Eastern Europe*, derleyen Aziz Tuncer ve Hakan Demir, 151-171, Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Kegley, Charles William ve Shannon Lindsey Blanton. 2015. *Dünya Siyaseti: Yönelim ve Dönüşüm*, Çeviri: Helin Alagöz Gessler, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Kloby, Jerry. 2005. *Küreselleşmenin Sefaleti: Eşitsizlik, Güç ve Kalkınma*, Çeviri: Orhan Düz, Ankara: Güncel Yayıncılık.
- Kowalik, Tadeusz. 2013. *Dayanışmadan İhanete: Polonya’da Kapitalizmin Restorasyonu*, Çeviri: Barış Baysal, Ankara: NotaBene Yayınları.
- Latosińska, Agnieszka. 2016. “Ukraina w Polityce Zagranicznej Polski (2004-2014).” İçinde *Polityka Zagraniczna Polski: 25 Lat Doświadczeń*, derleyen Pietrasiak, Małgorzata, Stelmach, Michał i Żakowski, Karol, 113-133, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Lytvyn, Volodymyr. 2005. *Istoriya Ukrayiny u 3-kh Tomakh: Novitniy Chas (1914-2004)*, 3. Tom, Kyiv: Vydavnychyy Dim Al'ternatyvy.
- Magone, José M. 2005. “Polonya”, *Avrupa Birliği Ansiklopedisi*, 2. Cilt, Dinan, Desmond (ed.), Çeviri: Hale Akay, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Mathieu, Jean-Luc. 2006. *Avrupa Birliği*, Çeviri: İsmail Yerguz, Ankara: Dost Kitabevi.
- Mazower, Mark. 2015. *Karanlık Kıta: Avrupa’nın 20. Yüzyılı*, Çeviri: Mehmet Morali, İstanbul: Alfa.
- McCormick, John. 2015. *Avrupa Birliği Siyaseti*, Çeviri: Doğançan Özsel, Ankara: Adres Yayınları.

- Michoński, Arkadiusz. 2010. “Polonya’da AB’ye Katılım Politikasının Yönetimi: Ulusal Eşgüdüm Merkezi ve AB Temsilciliği’nin Rolü.” İçinde *Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinin Örgütlenmesi: Türkiye, Macaristan ve Polonya*, derleyen Şener, Hasan Engin ve Esen, Erol. 221-249, Çeviri: Hasan Engin Şener. Ankara: Phoenix.
- Molo, Beata. 2015. “Nowy Wymiar Polityki Wschodniej”, İçinde *Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa Polski: Po 1989 Roku*, derleyen Cziomer, Erhard, 141-155, Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM.
- Nowak, Jacek. 2014. “Homeland as Property: Symbolic Ownership and the Local Heritage of the Past in Lemkowyna and the Ukraine.” İçinde *Property in East Central Europe: Notions, Institutions and Practices of Landownership in the Twentieth Century*, derleyen Siegrist, Hannes and Müller, Dietmar, 193-212, Oxford: Berghahn Books.
- Petersen, Alexandros. 2011. *The World Island: Eurasian Geopolitics and the Fate of the West*, Oxford: ABC-CLIO.
- Piesakowski, Tomasz. 1999. *Akcja Niepodległościowa na Terenie Międzynarodowym: 1945-1990*, London: Polskie Towarzystwo Naukowe na Obczyźnie.
- “Politychni Vidnosyny mizh Ukrayinoyu ta Pol’shcheyu, Posol’stvo Ukrayiny v Respublitsi Pol’shcha.” Erişim: 24.04.2019, <https://poland.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/228-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-polysheju>
- “Pro kil’kist’ ta sklad naselennya Ukrayiny za pidsumkamy vseukrayins’koho perepysu naselennya 2001 roku.” Derzhavnyy Komitet Statystyky Ukrayiny, Erişim: 24.05.2019, <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/>
- Radzyk, Ryshard. 2010. “Pol’shcha y Ukrayina: Kul’turna Obumovlenist’ Ekonomichnykh i Politychnykh Zmin”, Mizhnarodnyy Naukovyy Forum: Sotsiolohiya, Psykholohiya, Pedahohika, Menedzhment, Vyp. 3, 89-99.
- Roskin, Michael G. ve Berry, Nicholas O. 2014. *Uluslararası İlişkiler: UI’nin Yeni Dünyası*, Çeviri: Özlem Şimşek, Ankara: Adres Yayınları.
- Rykała, Andrzej. 2017. “Polonya’daki Ulusal, Etnik ve Dini Azınlıkların Oluşumları ile Tarihsel ve Coğrafi-Politik Koşulları.” İçinde *Sosyal Bilimler Işığında Polonya Cumhuriyeti*, derleyen Atasoy, Emin ve Wendt, Jan A. 69-93. Çeviri: Erkan Yılmaz, İstanbul: Beta.
- Sancar, Mithat. 2016. *Geçmişle Hesaplaşma: Unutma Kültüründen Hatırlama Kültürüne*, İstanbul: İletişim.
- Schulze, Hagen. 2005. *Avrupa’da Ulus ve Devlet*, Çeviri: Timuçin Binder, İstanbul: Literatür.
- Senych, Mariya. 2010. “Pohlyady Yezhy Gyedroytsya Na Pol’s’ko-Ukrayins’ke Prymyrennya”, *Problemy Slov’yanoznavstva*, Vyp. 59, 236-242.
- Sokolov, Boris V. 2008. *Sto Velikikh Politikov*, Moskva: Veche.
- Soutou, Georges-Henri. 2014. *Avrupa Birliği Tarihi: 1815’ten Günümüze*. Çeviri: Eylem Alp, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Tsygan, Viktor Kshishtof i Skal’ski, Yatsek. 2005. *Pol’sha: Bor’ba za Svobodu i Nezavisimost’ 1939-1945*, Perevod: Mariya Yendrysh-Pavlitska, Varshava: Barva i Bron’.

- Tsygankov, Pavel, Drobot, Galina, Lebedeva, Marina, Miteva, Viktoriya, Sliva, Aleksey i Khlopov, Oleg. 2008. *Mezhdunarodnyye Otnosheniya: Teorii, Konflikty, Dvizheniya, Organizatsii*, Moskva: Al'fa-M.
- Van Middelaar, Luuk. 2014. *Avrupa: Bir Geçiş Süreci*. Çeviri: Bilal Çölgeçen, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Veselý, Luboš. 2016. "An Indictment Rather Than A Biography", *New Eastern Europe*, 5 (23), Translated by Olga Słowik, 140-146.
- Viotti, Paul R. ve Kauppi, Mark V. 2016. *Uluslararası İlişkiler Teorisi*, Çeviri: Metin Aksoy, Ankara: Nobel.